

УДК (UDC) 327.8 (4ЄС+55)

DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.05.046

SANCTION POLICY OF THE EUROPEAN UNION AGAINST IRAN IN THE 21ST CENTURY

Liudmyla Vovchuk,

e-mail: luda_vovchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8324-5235>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

The beginning of the post-bipolar period effectively ended the period of the «Cold War» and ideological confrontation in the world. However, in the realities of life, this confrontation did not happen anywhere, it was only somewhat «disguised». We continue to observe an increase in the number and frequency of international conflicts, encroachment on the territory of other countries, opposition to the national interests of the leading actors of the international arena, which leads to the emergence of new and more dangerous challenges to international security. Today, the problems of the spread of nuclear weapons, international terrorism, political and religious extremism, uncontrolled local conflicts, which can lead to the destruction of the foundations of world stability, are acute. In order to counter these destabilizing international threats and to improve the principles and mechanisms of maintaining international order, representatives of the international community, including the European Union, resorted to the use of sanctions, which have become an important element of modern international relations. Among such countries to which the EU was forced to apply sanctions was Iran, which, as a powerful Middle Eastern player and exporter of the ideology of revolutionary Islam, affects not only the destabilization of the balance in the Middle East, but also deals a significant blow to the international security system. Iran's supply to Russia of its drones, which struck Ukraine, contributed to the adoption by the EU in October 2022 of a new package of sanctions against Iran. Therefore, in this article, the author considers the key aspects of the EU's sanctions policy to this country.

Keywords: sanctions, sanctions policy, European Union, Iran, Russian aggression, Ukraine

САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПРОТИ ІРАНУ У XXI ст.

Людмила Вовчук,

e-mail: luda_vovchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8324-5235>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10*

Анотація

Початок постбіполярного періоду фактично завершив період «холодної війни» та ідеологічного протистояння у світі. Однак, у реаліях життя це протистояння нікуди не ділося, лише дещо «замаскувалося». Ми й надалі спостерігаємо зростанням чисельності та частоти міжнародних конфліктів, посягання на території інших країн, протистояння національних інтересів провідних акторів міжнародної арени, що призводить до появи нових більш небезпечних викликів міжнародній безпеці.

Сьогодні гостро постають проблеми поширення ядерної зброї, міжнародний тероризм, політичний та релігійний екстремізм, неконтрольовані локальні конфлікти, які можуть призвести до руйнації основ світової стабільності. З метою протидії цим дестабілізуючим міжнародну арену небезпек та вдосконалення принципів і механізмів підтримки міжнародного порядку представники міжнародного співтовариства, серед яких безпосередньо Європейський Союз, вдалися до застосування інструменту санкцій, які стали ключовим елементом сучасних міжнародних відносин. Серед таких країн, до яких ЄС був вимушений застосувати санкції став Іран, який будучи потужним близькосхідним гравцем та експортером ідеології революційного ісламу, впливає не лише на дестабілізацію рівноваги на Близькому Сході, але й завдає значного удару по міжнародній безпековій системі. Постачання Іраном Росії своїх безпілотників, що завдали ударів по Україні сприяли ухваленню ЄС у жовтні 2022 р. нового пакету санкцій щодо Ірану. Тому, у даній статті автор розгляне ключові аспекти санкційної політики ЄС щодо цієї країни.

Ключові слова: санкції, санкційна політика, Європейський Союз, Іран, російська агресія, Україна

Постановка проблеми. Боротьба Ісламської Республіки Іран (ІРІ) за лідерство, особливо ядерне, на Близькому Сході та за місце впливово гравця на міжнародній арені, який закликає провідних акторів з ним рахуватися, виправдовує застосування цією державою проксі-воєн, підтримку терористичних організацій, військової допомогу країнам-агресорам, реалізацію ядерної програми (Seth, 2019: 4). З метою запобігання дестабілізації у самому близькосхідному регіоні та загалом міжнародної стабільності й безпеки провідні країни світу та міждержавні організації вдаються до впровадження санкцій проти Ірану. Серед таких безпосередньо Європейський Союз, який докладав і продовжує докладати значних зусиль у питанні врегулювання проблеми іранської ядерної програми.

Перебуваючи географічно ближче до регіону Близького та Середнього Сходу, ЄС якнайбільше зацікавлений у збереженні стабільності в даному регіоні, оскільки громадянські війни у Лівії, Сирії, Ємені усередині 2010-х років спровокували масштабну міграційну кризу в країнах ЄС. Відголоски якої й досі відчутні. Тому у ЄС з тривогою спостерігають за підтримкою Іраном воєнізованих формувань у Лівані, Сирії, Іраку та Ємені (Cheban & Kraskova, 2021: 158). А з початком повномасштабного російського вторгнення до України ще одним викликом для ЄС стала підтримка ІРІ Російської Федерації.

Аналіз попередніх досліджень. На сьогоднішній день ми маємо низку наукових праць щодо санкційної політики ЄС, спрямованої проти Ісламської Республіки Іран. Тому, при здійсненні історіографічного аналізу за основу були взяті саме нещодавні напрацювання як серед вітчизняних, так і закордонних дослідників. Перш за все, хочеться виокремити наукову статтю О. Чабана та А. Краскової (Cheban & Kraskova, 2021), розглядаючи труднощі взаємодії ЄС та Китаю щодо вирішення іранської ядерної програми, безпосередньо розглядають аспекти санкційної політики ЄС проти Ірану до 2021 р. Ґрунтовним є й колективне монографічне дослідження за редакцією О. Шниркова (Shnyrkov, Filipenko, & Zablotska, 2019), де автори також розглядають застосування провідними акторами, серед яких і ЄС, економічних санкцій проти Ірану.

Не менш важливими стали праці закордонних дослідників Н. Хелвіґа, Дж. Джокела і К. Портела (Helwig, Jokela, & Portela, 2020), а також Е. Геранмаїє (Geranmayeh, 2020), яка зосереджує увагу на впливовій політиці адміністрації президента Д. Трампа на внутрішню та зовнішню політику Ірану і на те, як це може позначитися на відносинах між Іраном та ЄС.

Головною метою та завданнями даного дослідження є висвітлення санкційної політики Європейського Союзу проти Ірану, яка є запорукою стримування цієї держави та сприяння стабілізації у регіоні.

Викладення основного матеріалу. Ядерні амбіції Ірану оцінюють як один із головних ризиків, здатних призвести не лише до підризу безпекової ситуації у регіоні Близького Сходу, а й до дестабілізації усієї системи міжнародної безпеки. Починаючи з 1992 р., Іран перебуває під дією досить жорстких міжнародних економічних санкцій. Ситуація в регіоні ще більше ускладнилася після початку громадянської війни в Сирії, в якій Іран опосередковано брав участь на боці режиму Б. Асада, надсилаючи добровольців з числа бійців Корпусу стражів ісламської революції. Крім того, за іранської підтримки на боці режиму Б. Асада в Сирії воювали загони ліванського воєнізованого угруповання «Хезболла», яке вважається в США та країнах Європи терористичною організацією (Zhenevski domovlenosti shchodo iranskoj yadernoi prohramy dlia rehionalnoi bezpeky, 2013).

Окрім того, підозра Ірану в розробці ядерної зброї та відмова співпрацювати з МАГАТЕ змусило РБ ООН у 2010 р. запровадити санкції проти Ірану, які значно вдарили по економіці країни. Європейські компанії почали потроху відмовлятися від співпраці з Іраном. Але першочергово це не надто позначилося на торговельно-економічних відносинах між країнами. За перші дев'ять місяців 2011 р. 27 європейських держав імпортували товарів з Ірану на суму 11,4 млрд. євро, що порівняно з 2008 р. (11,3 млрд. євро) було на 0,1 млрд. євро більшим. Однак до повного нафтового ембарго проти Ірану ЄС долучився лише у 2012 р., тим самим посиливши санкції проти нього (Otnosheniya Irana i Evropeiskogo Soyuza, 2021).

ЄС також заморозив активи Центрального банку Ірану та торгівлю дорогоцінними металами, нафтохімією в країні та з країни. Це тим самим замінило й оновило попередню Постанову Ради 423/2007, опубліковану 27 липня 2010 р. Нові санкції накладали обмеження на зовнішню торгівлю, фінансові послуги, енергетичні сектори та технології і містили заборону на надання страховиками ЄС страхування та перестраховування для Ірану й іранських компаній. Цікавим є те, що не дивлячись на введені санкції ЄС, ООН і США проти Ірану, нафтові контракти Ірану з міжнародними партнерами діяли до липня 2012 р. 20% експорту іранської нафти припадало на ЄС. У відповідь на санкції представник Міністерства закордонних справ Ірану Рамін Мехманпараст заявив, що ембарго не вплине на доходи Ірану від нафти (Otnosheniya Irana i Evropeiskogo Soyuza, 2021).

Запроваджені санкції проти Ірану продемонстрували свою дієвість, проте не в питанні ядерної програми країни. Досягнення домовленостей щодо розв'язання цієї проблеми здавалося цілковито неможливим. Ситуація почала змінюватися після виборів президента Ірану в червні 2013 р., коли на цю посаду було обрано Х. Роухані,

який маючи великий дипломатичний досвід, насамперед, щодо ведення переговорів з ядерної програми, у вересні того ж року під час візиту до Нью-Йорка на сесію Генеральної асамблеї ООН здійснив телефонну розмову з президентом США Б. Обамою, що ознаменувало поновлення контактів на найвищому рівні між США та Іраном після перерви у 34 роки.

Дипломатичний зсув у відносинах між Іраном і Заходом відбувся на переговорах у Женеві щодо іранської ядерної програми між Іраном і «шісткою» міжнародних посередників (п'ять постійних членів ООН – США, Франція, Великобританія, Росія, Китай – плюс Німеччина) за участю верховного представника ЄС із зовнішньої та оборонної політики К. Ештон. Підписання проміжних домовленостей на третьому раунді переговорів (24 листопада 2013 р.) зафіксували згоду Ірану зупинити побудову ядерного реактора в Араку (вважалося, що саме там може вироблятися збройний плутоній) та надати ширший доступ міжнародним інспекторам на свої ядерні об'єкти. Крім того, Іран зобов'язався припинити збагачення урану вище 5% і «нейтралізувати» (розмити) наявні у нього запаси високозбагаченого урану до позначки нижче 5%. В обмін на це світове співтовариство погодилося на послаблення міжнародних санкцій проти Ірану на загальну суму близько 7 млрд. дол. США. Дія проміжних домовленостей розраховувалася на 6 місяців, за цей час мав бути вироблений остаточний документ (Zhenevski domovlenosti shchodo iranskoї yadernoї prohramy..., 2013).

Вже 8 грудня 2013 р. іранська влада на основі Женевської угоди дозволила здійснити ядерні інспекції об'єктів важкої води після оголошення про зупинення збагачення плутонію.

Упродовж 2013-2015 рр. представники групи П5+1 продовжили переговорний процес з Іраном щодо досягнення з ним ядерної угоди. У результаті, у липні 2015 р. був підписаний Спільний всеосяжний план дій (СВПД) (Cheban & Kraskova, 2021: 156), який підтвердив наміри ІРІ не розвивати ядерну програму.

17 січня 2016 р. США та ЄС заявили про зняття санкцій з Ірану та розблокування близько 100 млрд. доларів у міжнародних і закордонних фінансових установах. Іран заявив про готовність експортувати 500 тис. барелів нафти на добу з подальшим збільшенням експорту до 1 млн. барелів (Izrail dobivaetsa peresmotra soglasheniya po Sirii, 2017).

Однак, вже у 2018 р. ситуація змінилася. США в односторонньому порядку вийшли з «ядерної угоди» і знову запровадили масштабні санкції проти Тегерана. Оскільки, згідно з повідомленням Ізраїлю (вірного друга США), Іран не відмовився від своїх ядерних амбіцій і його дії після «ядерної угоди» «тільки посилили цю тенденцію». Це обумовлювалося тим, що скасування міжнародних санкцій сприяло укладенню Іраном багатьох контрактів з іноземними партнерами, тим самим давши імпульс розвитку його економіки та забезпеченню припливу валютних ресурсів, що використовувалися Тегераном для фінансування КВІР і проіранських збройних формувань у Сирії, Лівані, Іраку та Ємені (Izrail dobivaetsya peresmotra soglasheniya po Sirii, 2017).

Європейський Союз висловив жаль у зв'язку з рішенням Вашингтона поновити санкції. Тегеран заявив, що буде дотримуватися умов угоди про ядерну програму, якщо Євросоюз зможе компенсувати збитки, яких завдадуть йому санкції Вашингтона. Намагаючись врятувати угоду з Іраном, ЄС навіть створив спеціальний механізм торгівлі з Іраном в умовах дії американських економічних санкцій, який називався ІНСТЕКС. Втім, у рамках цього механізму європейські країни поставляли до Ірану лише гуманітарні товари, які не були охоплені американськими санкціями. Інші товари європейські компанії побоювалися експортувати в Іран через можливі санкції з боку США (Cheban & Kraskova, 2021: 156). Радник президента США з національної безпеки Джон Болтон заявив, що Сполучені Штати не дозволять Євросоюзу або комусь іншому обходити американські санкції відносно Ірану (Trump nastupaet, Moskva vyruchaet: kak Iran oboidet sanktsii SShA, 2018). Тому ІНСТЕКС не

сприяв поліпшенню економічної ситуації в Ірані та виявився неефективним інструментом для того, щоб переконати Іран не виходити з СВПД.

«Економічна війна» США проти Ірану коштувала країні 200 млрд. доларів. Іран втратив майже 90% свого експорту нафти, ключового джерела доходу; різко впала вартість ріала, банківський сектор зазнав значних збитків. Навіть незважаючи на те, що під санкції не потрапили продукти першої необхідності, по всьому Ірану повідомлялося про значну нестачу продовольства, ліків і медичних товарів (Lister, 2020).

Розуміючи важливість повернення Ірану до СВПД, глава дипломатії ЄС Федеріка Могеріні на початку травня 2019 р. сприяла переговорному процесу міністрів закордонних справ Британії, Франції, Німеччини та держсекретаря США М. Помпео. Його головною тезою стало звернення до США «бути максимально стриманими та не допустити будь-якої ескалації, в тому числі військової». А вже напередодні іранський генерал пригрозив США «ударом в голову», якщо Вашингтон піде на силові заходи проти Тегерана (Moherini: YeS zasterih SShA vid viiskovoi eskalatsii vidnosyn z Iranom, 2019).

Окрім того, президент Франції Еммануель Макрон намагався закликати ІРІ повернутися до повного дотримання умов СВПД, запропонував Ірану кредитну лінію у розмірі 15 млрд. доларів. Він також намагався zorganizувати зустріч між Дональдом Трампом і президентом Ірану Хасаном Рухані на Генеральній асамблеї ООН. Але це нічого не дало. А вже було чітко зрозуміло, що якщо «Штати не можуть продати свою нафту, то вони зроблять усе максимум так, що й інші цього не зможуть зробити» (Lister, 2020).

Упродовж 3-4 лютого 2020 р. високий представник ЄС із питань зовнішньої політики та політики безпеки Жозеп Борель здійснив робочий візит до Ірану, під час якого зустрівся з президентом Ірану Хасаном Рухані, спікером парламенту Алі Ларіяні та міністром закордонних справ Мохамадом Джавадом Зарифом. Під час зустрічей Верховний представник підкреслив свою рішучість продовжувати зусилля ЄС щодо сприяння деескалації та стабільності в ширшому регіоні відповідно до мандату, наданого йому Радою закордонних справ. «Нам потрібно шукати шляхи посилення довіри та регіональної співпраці між усіма сторонами у таких сферах, як реагування на стихійні лиха, транскордонні екологічні чи морські проблеми». Він підкреслив: «Я залишатиму зв'язок з усіма зацікавленими сторонами, щоб створити краще взаєморозуміння» (Press release following High Representative..., 2020).

Дж. Борель також обговорив стан іранської ядерної угоди, Спільного всеосяжного плану дій, наголосивши на необхідності повного виконання СВПД усіма сторонами. Він сказав: «Як координатор Спільної комісії СВПД, я сповнений рішучості зробити все, щоб зберегти цю угоду, яка є ключовою для регіональної та міжнародної безпеки. Ми продовжуємо працювати з усіма учасниками, щоб досягти прогресу. Ми очікуємо, що Іран повернеться до повного дотримання своїх ядерних зобов'язань. Але Іран повинен отримати економічну вигоду від скасування санкцій» (Press release following High Representative..., 2020).

Він також підкреслив важливу роль Міжнародного агентства з атомної енергії у моніторингу ядерних зобов'язань Ірану. Високий представник також наголосила на готовності ЄС поглибити двосторонню співпрацю з Іраном з питань, що становлять спільний інтерес. У цьому контексті обидві сторони погодилися продовжити обговорення під час майбутнього діалогу високого рівня між ЄС та Іраном, який мав відбутися в березні 2020 р. в Тегерані. Діалог високого рівня повинен був стосуватися політичних питань, питань безпеки та прав людини, а також важливого галузевого співробітництва, включаючи торгівлю, екологічні питання, міграцію та питання ядерної безпеки. Ця співпраця підкріплювалася фінансовим пакетом у розмірі близько 150 млн. євро на 2018–2020 роки (Press release following High Representative..., 2020). Тобто, ЄС максимально намагався повернути Іран до СВПД. Хоча ці дії, на нашу думку, мали мінімальний результат.

З приходом до влади в США у 2021 р. Дж. Байдена зажеврїла надїя на повернення США та Ірану до виконання СВПД. Проте, адміністрація нового президента не поспїшала повертати США до ядерної угоди з Іраном, пояснюючи це тим, що Іран спочатку повинен повернутися до виконання своїх зобов'язань відповідно до СВПД, а саме зменшити кількість збагаченого урану та газових центрифуг для його збагачення. У свою чергу, Іран заявляв про свою недовіру до обіцянок США зняти санкції та вимагав, щоб спочатку Вашингтон припинив економічну війну з Тегераном, після чого ІРІ почне обмежувати свою ядерну програму (Cheban & Kraskova, 2021: 156-157).

До погіршення ситуації в американсько-іранських відносинах призвело ще й два вбивства провідних іранських діячів (спочатку генерала Касем Солеймані, а потім провідного ядерного фізика Мохсен Фахрізаде) під час атаки американського безпілотноїка (Lister, 2020).

Це призвело до чергового нарощування Іраном масштабів своєї ядерної програми. Крім того, для того щоб змусити США та їх європейських союзників скоріше зняти економічні санкції, іранський парламент (меджліс) у грудні 2020 р. прийняв неоднозначний закон, який зобов'язував Іран обмежити співпрацю з МАГАТЕ та виробляти збагачений до 20% уран, якщо санкції не будуть зняті. Така заява ІРІ негативно була сприйнята Європейським Союзом (Cheban & Kraskova, 2021: 157).

Нова ескалація у відносинах між Іраном і міжнародною спільнотою відбулася на початку осені 2022 р., коли Іран підтримав Росію в її агресивній війні проти України, а саме надання Росії безпілотноїків. Останні були використані армією РФ для завдання ударів по Україні, наслідком чого стала загибель українських громадян та руйнування енергетичної інфраструктури й житлового комплексу.

Коли про це стало відомо, то головний дипломат ЄС Жозеп Боррель перед зустріччю міністрів закордонних справ країн ЄС у Люксембурзі 17 жовтня 2022 р. повідомив, що вони займаються розслідуванням причетності Ірану до скоєних злочинів Росії проти України, бо остання зазнавала атак безпілотноїками іранського виробництва Shahed-136. При цьому сам Іран першочергово заперечував постачання безпілотноїків Росії, а Кремль не коментував цю інформацію (YeS shukae konkretni dokazy uchasti Iranu u viini v Ukraini – Borrel, 2022). Лише на початку листопада 2022 р. Іран вперше визнав, що відправляє безпілотноїки до Росії, але наполягав на тому, що вони були поставлені до вторгнення Росії в Україну (Iran admits sending drones to Russia 'before war in Ukraine', 2022).

Варто зазначити, що дії ЄС виявилися дуже швидкими. Вже 20 жовтня того ж року Євросоюз повідомив, що зібрав власні докази участі Ірану в поставках дронів для Росії, що були використані для атак на мирні міста та цивільну інфраструктуру України. Речниця Європейської комісії Набіла Массрالی повідомила, що робочі органи Ради ЄС розпочали підготовку відповіді Євросоюзу на такі події. Окрім того, вона підтвердила, що ЄС продовжує зусилля з відновлення роботи у рамках СВПД: «У цьому є логіка. Нам необхідна і безпека, і нерозповсюдження ядерної зброї, що відповідає інтересам регіону та країн за його межами, включаючи Європу». Вона нагадала, що тиждень раніше Рада міністрів ЄС із закордонних справ офіційно ввела проти Ірану додаткові санкції за порушення прав людини. Зокрема, додатково 11 осіб і 4 установи були внесені до санкційного списку ЄС за їх причетність до смерті іранської правозахисниці Маші Аміні та до жорстокого придушення демонстрацій протесту, які відбулися в Ірані після її загибелі (YeS zibrav vlasni dokazy vykorystannia rosieiu iranskykh droniv v Ukraini, 2022).

У список санкцій увійшов начальник штабу Збройних сил Ірану генерал-майор Мохаммад Хоссейн Багері, який, як пояснюється у рішенні ЄС, керує військовою програмою безпілотноїх літальних апаратів Ірану та відіграє основоположну роль в оборонному співробітництві Ірану з Російською Федерацією. Він брав участь у розробці безпілотноїків «Мохаджер-6» та їх постачанні до Росії для використання у загарбницькій війні проти України.

Інший фігурант списку – генерал Ходжатола Горейші – керівник відділу постачання, досліджень і промисловості у Міністерстві оборони і логістики збройних сил Ірану, який відповідає за переговори щодо угоди з Російською Федерацією про постачання безпілотних літальних апаратів іранського виробництва. Третім став командувач Аерокосмічного корпусу гвардії ісламської революції Саед Агаджані, що керує плануванням, оснащенням і навчанням іранських операцій з БПЛА, які включають також постачання безпілотників міжнародним союзникам Ірану, включаючи Російську Федерацію. Крім того, санкції було запроваджено щодо компанії-виробника безпілотників Shahed Aviation Industries (Sanktsii YeS za postachannia Iranom droniv Rosii nabuly chynnosti, 2022).

14 листопада 2022 р. Рада ЄС додала ще 29 осіб і три установи до переліку суб'єктів, на яких поширюються обмежувальні заходи у контексті чинних санкцій проти Ірану за порушення прав людини. Це було зроблено з огляду на причетність цих осіб до смерті Махси Аміні, поборниці за права іранських жінок і насильства щодо нещодавніх демонстрацій в Ірані (YeS posylyv sanktsii proty Iranu, 2022).

Відомо, що до переліку увійшли представники правоохоронних органів, які були причетними до свавільного арешту Махси Аміні, керівники місцевих правоохоронних органів, Корпусу вартових ісламської революції та представники військового керівництва, що керували жорстоким придушенням мирних протестів в Ірані. Окрім цього, санкції поширюються проти керівників державного телебачення Ірану, які популяризували «зізнання» учасників протестів, а також керівника так званої кіберполіції Ірану, який був причетним до арештів людей за критику іранського режиму в онлайн джерелах.

Згадані заходи передбачають заморожування фінансових активів і заборону на подорожі до ЄС. У свою чергу, громадянам та організаціям ЄС заборонено надавати особам та установам, що включені до санкційного переліку, будь-які фінансові ресурси. Режим санкцій також забороняє експорт до Ірану будь-якого обладнання, що може бути використано для внутрішніх репресій або контролю над телекомунікаційним простором. На кінець 2022 р. перелік осіб та установ Ірану, на яких поширюються санкції ЄС у зв'язку із порушенням прав людини, включають 126 осіб та 11 установ (YeS posylyv sanktsii proty Iranu, 2022).

Однак, як показує практика та дії Ірану, дані санкції поки не мають особливого впливу. На думку виконавчої директорки Асоціації добувної промисловості України Ксенії Оринчак, надзвичайно важливим є продовжувати санкційну політику, особливо у напрямку дронозаборони. Наступні санкції мають стосуватися заборони експорту до Ірану титану, який є в основі виробництва дронів, роблячи їх легкими. В Ірані немає родовищ титану, відтак Тегеран імпортує титановий концентрат і руду (Orynychuk, 2022). Так, основними постачальниками титанової руди у 2020 р. стали Таїланд, Китай і Туреччина (Iran Imports from Ukraine of Titanium Ores and Concentrates, 2022), Навіть Україна до 2017 р. була серед таких постачальників. Згідно з базою даних ООН COMTRADE з міжнародної торгівлі Іран імпортував з України титанові руди та концентрати протягом 2017 р. на суму 828,28 тисяч дол. США (Iran Imports from Ukraine of Titanium Ores and Concentrates, 2022).

Жорстка санкційна політика, на думку К. Оринчак, повинна максимально зробити конструювання дронів-камікадзе не лише не вигідним, але і небезпечним. Над Іраном має нависати Дамоклів меч, який нагадуватиме, що у разі експорту титану навіть з Росії може перетворитися на тотальну ізоляцію від цивілізованого світу (Orynychuk, 2022). Проте, ми повинні чітко розуміти, що цього можна досягти лише за умов узгодженої позиції усіх ключових акторів міжнародної арени, що сьогодні видається дуже складним. Адже серед основних країн, які сприяли залученню Ірану до підписання СВПД, був Китай, який наразі не вбачає доцільності жорсткої санкційної політики США щодо Ірану. 14 вересня 2022 р. Ісламська Республіка нарешті підписала меморандум про зобов'язання щодо повноправного членства в Шанхайській організації співробітництва, на яке очікувала 15 років.

Президент Ірану Ебрахім Раїсі заявив, що розширення азіатської організації може допомогти протистояти одностороннім діям Вашингтона та його «драконівським» санкціям (Iran inches one step closer to Russia and China as nuclear talks falter, 2022). Таким чином, надії на відновлення ядерної угоди 2015 р. найближчим часом зменшуються, проте, не анулюються. Не дивлячись на підтримку та співпрацю з Тегераном, небажаним наслідком іранської політики для Китаю може стати активне наближення Ірану до ядерного статусу, як це було упродовж 2010-2013 рр., коли КНР негативно відреагував на рух ІРІ у цьому напрямі.

У той же час, О. Чабан та А. Краскова зазначають, що на даний момент у Китаю, скоріш за все, поки немає підстав вважати, що Іран всерйоз збирається набувати ядерну зброю, адже до кінця 2020 р. попри нарощування масштабів ядерної програми Іран, тим не менш, надавав інспекторам МАГАТЕ вільний доступ на всі свої ядерні об'єкти та представляв переконливі докази того, що роботи зі створення ядерної бомби не велися. Заяви Ірану про наміри обмежити співпрацю з МАГАТЕ у 2021 р. можна розцінювати скоріше як спроби натиснути на США та ЄС, ніж реальні наміри приховати таємну ядерну діяльність (Cheban & Kraskova, 2021: 157).

Серед самих держав-членів ЄС відсутня єдність у питанні дотримання санкційної політики проти Ірану. Яскравим противником цього виступає Угорщина, яка відверто підтримує дії Росії, а нещодавно почала «загравати» і з ІРІ, наголошуючи на тому, що Угорщина підтримує право Ірану використовувати ядерну енергію. На початку листопада 2022 р. під час проведення 3-ї Спільної комісії з економічного співробітництва Ірану та Угорщини країни підписали Протокол, який зафіксував подальше збільшення торгівлі між ними на 55%. Важливих домовленостей було досягнуто й у сфері сільського господарства, тваринництва, карантину рослин та освіти (Iran, Hungary sign cooperation document, 2022).

Будь-які заклики представників ЄС до Угорщини завершуються залякуванням Орбана вийти зі складу Європейського Союзу. Хоча, на думку політолога В. Фесенка, це звичайний популізм Орбана, копіювання поведінки Путіна, але жодних намірів на вихід із Європейського Союзу він не має, тому що «це стало б катастрофою для Угорщини в усіх сенсах» (Populizm Orbana stvoriuie Uhorshchyni problemy u vidnosynakh iz Yevropeiskym Soiuzom, 2022).

Висновки. Розглянувши санкційну політику ЄС проти Ірану, варто зазначити, що до 2012 р. вона була дещо «в'ялою». До повного нафтового ембарго проти Ірану ЄС долучився лише у 2012 р., тим самим посиливши санкції проти ІРІ. Але такі дії більшою мірою були продиктовані впливом США на ЄС. Адже, до повномасштабного вторгнення Росії на територію України та фактичної участі у цих жахіттях Ірану, Європейський Союз займав менш жорстку позицію до Ірану, аніж Сполучені Штати. Першочерговим для європейських лідерів було врегулювання проблеми іранської ядерної програми і лише після цього приступати до вирішення інших проблем, пов'язаних з іранською політикою. Тому, ЄС доклав значних зусиль у питанні приєднання Ірану до Спільного всеосяжного плану дій. ЄС був дуже стурбованим у зв'язку з рішенням Вашингтона у 2018 р. відновити санкції. Тим не менше європейські представники й надалі продовжували працювати над питанням повернення Тегерану до СВПД. Підтримка Іраном Росії в її агресивній війні проти України, змусила ЄС посилити санкції проти країни. Хоча, як показує практика та дії Ірану, ефективність цих санкцій не є високою.

Варто розуміти, що у даному випадку має бути обопільна позиція та дії усіх впливових акторів щодо Ірану. А наразі це практично неможливо. Адже на даному етапі спостерігається серйозне тяжіння ІРІ до співпраці з КНР і Росією. Також не варто забувати, що Іран, через своє вдале геостратегічне розташування, спроможний контролювати Ормузьку протоку у Перській затоці і, за певних обставин, як-от посилення санкцій проти нього, блокувати всі танкерні комунікації з регіону, який дає майже чверть видобутку нафти. І тим самим призвести до світової енергетичної кризи.

Якими будуть подальші кроки ЄС щодо Ірану час покаже, однак вкотре переконливим є той факт, що санкційна політика потребує значного перегляду та доопрацювання.

REFERENCES

- Cheban, O. & Kraskova, A. (2021). Trudnoshchi vzaïemodii YeS ta KNR shchodo vyrishennia iranskoï yadernoi prohramy. *Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia*, 34, 151-166 [in Ukrainian].
- Eskalatsiia napruzhenosti u vidnosynakh mizh Iranom ta mizhnarodnoiu spilnotoiu vidbuvaïetsia na tli uchasti Iranu v ahresyvnii viini rosii proty Ukrainy (2022, November 24). *Borysfen Intel: nezalezhnii heopolitychnyi tsentr heopolitychnykh doslidzhen*. Retrieved from <https://cutt.ly/b1YYKsv> [in Ukrainian].
- Helwig, N., Jokela, J., & Portela, C. (2020). *Sharpening EU sanctions policy for a geopolitical era*. Helsinki: Prime Minister's Office [in English].
- Iran admits sending drones to Russia 'before war in Ukraine' (2022, November 5). *France 24*. Retrieved from <https://cutt.ly/D1YYBbg> [in English].
- Iran Imports from Ukraine of Titanium Ores and Concentrates (2022). *Traiding Economics*. Retrieved from <https://cutt.ly/W1YYohR> [in English].
- Iran, Hungary sign cooperation document (2022, October 17) *Islamic Republic News agency*. Retrieved from <https://cutt.ly/E1YY8wM> [in English].
- Iran inches one step closer to Russia and China as nuclear talks falter (2022, September 16). *CNN*. Retrieved from <https://cutt.ly/U1YY7Mw> [in English].
- Izrail dobaivaetsia peresmotra soglasheniya po Sirii (2017, August 17). *Vesti. Izrail po-russki*. Retrieved from <https://cutt.ly/Z1YUqHs> [in Russian].
- Lister, T. (2020, January 6). Iran drives another stake into the heart of the nuclear deal. *CNN News*. Retrieved from <https://cutt.ly/u1YUyn6> [in English].
- Moherini: YeS zasterih SShA vid viiskovoi eskalatsii vidnosyn z Iranom (2019, March 13). *RBK-Ukraina*. Retrieved from <https://cutt.ly/v1YUil4> [in Ukrainian].
- Orynychuk, K. (2022, November 23). Pislia sanktsii na import tytanu Iranu maie staty nevyhidnym postachannia shakhediv do RF. *Biznes Tsenzor*. Retrieved from <https://biz.censor.net/m3381493> [in Ukrainian].
- Populizm Orbana stvoriuie Uhorshchyni problemy u vidnosynakh iz Yevropeiskym Soiuzom, – Fesenko pro «finansovi batih» (2022, November 18). *FREE/DM*. Retrieved from <https://cutt.ly/O1YUasa> [in Ukrainian].
- Press release following High Representative/Vice-President Josep Borrell's official visit to Iran. (2020, February 4). *The Diplomatic Service of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/x1YUdPa> [in English].
- Sanktsii YeS za postachannia Iranom droniv Rosii nabuly chynnosti (2022, October 20). *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/O1YUjap> [in Ukrainian].
- Seth G. Jones (2019, March). *War by Proxy Iran's Growing Footprint in the Middle East*. Centre for Strategic and International Studies [in English].
- Shnyrkov, O.I., Filipenko, A.S., & Zablotska, R.O. (2019). *Ekonomichni sanktsii u suchasnomu svitovomu gospodarstvi*. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian].
- Titanium Ore in Iran (2020). *OEC*. Retrieved from <https://cutt.ly/41YUIKb> [in English].
- Trump nastupaet, Moskva vyruchaet: kak Iran oboidet sanktsii SShA. (2018, October 1) *Gazeta.ru*. Retrieved from <https://cutt.ly/q1YUC1o> [in Russian].
- Otnosheniya Irana i Evropeiskogo Soyuza (2021). Retrieved from https://ru.wikibrief.org/wiki/Iran%E2%80%93European_Union_relations [in Russian].
- YeS posyliv sanktsii proty Iranu 2022, November 14) *Priamyi*. Retrieved from <https://cutt.ly/91YUAjd> [in Ukrainian].
- YeS shukaie konkretni dokazy uchasti Iranu u viini v Ukraini – Borrel (2022, October 17). *Suspilne Novyny*. Retrieved from <https://cutt.ly/z1YUnAo> [in Ukrainian].
- YeS zibrav vlasni dokazy vykorystannia rosieiu iranskykh droniv v Ukraini (2022, October 20) *ACE media agency*. Retrieved from <https://cutt.ly/81YUTwi> [in Ukrainian].
- Zhenevski domovenosti shchodo iranskoï yadernoi prohramy dlia rehionalnoi bezpeky (2013, December 15). Analitichna zapyska. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. Retrieved from <https://cutt.ly/c1YUIY4> [in Ukrainian].